

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 330.14.01

ПОНЯТТЯ “ПРИХОВАНІ АКТИВИ” В КОНТЕКСТІ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Горячук В. Ф.,

д.е.н., старший науковий співробітник,

професор кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою;

Назаренко Ю. А.,

здобувач кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,

Одеський регіональний інститут державного управління

*Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Одеса*

Зроблено аналіз визначень поняття “приховані активи”. Проведено структурування цих визначень із метою виділення в кожному з них родового поняття та істотних ознак. На підставі цього здійснено синтез узагальненого визначення поняття “приховані активи”.

Ключові слова: активи, приховані, недооцінені, бухгалтерський баланс, капітал.

Goryachuk V. F.,

*Doctor of Economics, Senior Researcher, Professor of Globalistics and European Integration
and National Security Management Department;*

Nazarenko Y. A.,

*Graduate Student of Globalistics and European Integration
and National Security Management Department,
ORIDU NAPA, Odesa*

CONCEPT OF “PRISONED ASSETS” IN THE CONTENT OF THE CAPITALIZATION OF THE ENTERPRISE

The article analyzes the existing definitions of the concept of “hidden assets”. The structuring of these definitions has been carried out in order to distinguish generic concepts and essential features in each of them. On the basis of this, a synthesis of the general definition of the concept of “hidden assets”.

Key words: assets, hidden, undervalued, balance sheet, capital.

У капіталістичному суспільстві капітал є головним джерелом економічного розвитку. Тому дуже важливо знати, який капітал має підприємство, включаючи приховані активи.

Сьогодні немає єдиного розуміння поняття “приховані активи”. Одні дослідники пов'язують це з недооцінкою активів підприємства, інші – з активами, що не обліковуються в бухгалтерському балансі підприємства, треті – з недостатнім або неефективним використанням активів тощо. Це є результатом застосування різних методологічних підходів і недостатнього дослідження концептуально-категоріального апарату.

Необхідно здійснити структурний аналіз визначень поняття “приховані активи” і сформулювати загальне визначення цього поняття.

У капіталістичному суспільстві домінантою економічного розвитку є капітал у широкому сенсі цього поняття. Як зазначав І. Фішер, капітал – це будь-який актив, який забезпечує отримання доходу (додаткової вартості) [11]. Тобто це не тільки капітал у вузькому (класичному) розумінні як фізичний капітал (основні засоби), але й людський, природний, соціальний капітал і нематеріальні активи [1, с. 42]. Згідно з бухгалтерським обліком, капітал підприємства – це його активи (ліва частина балансу), сформовані за рахунок інвестування власного і позикового капіталу (права частина балансу). Стосовно активів підприємства слід зазначити:

– вмiє їх використання забезпечує отримання вигоди у поточному та в майбутньому часі;

– відповідна законодавчо-нормативна база забезпечує підприємству право власності на його активи.

Уявлення про капітал підприємства та його оцінювання на основі його балансу має суттєві недоліки:

по-перше, невідповідність вартості активів згідно з бухгалтерським обліком до їхньої реальної вартості. Як правило, має місце заниження вартості, що зумовлене процесами інфляції, морального старіння та іншими чинниками;

по-друге, активи, що контролюються підприємством та використовуються для отримання вигоди, але не обліковуються в балансі підприємства.

Якщо питанням реального оцінювання активів підприємства займалося чимало дослідників, то проблема обліку та оцінювання активів, які не є відображеними в бухгалтерському балансі, але забезпечують отримання доходів, потребує додаткового дослідження. Такі активи пов'язують із поняттям “приховані активи” (hidden assets). А. Лопатников визначає це поняття як прихований основний капітал – різницю між заниженою вартістю основного капіталу на відповідному бухгалтерському рахунку і його фактичною вартістю. Таке розуміння поняття “приховані активи” залишає поза увагою інші складові активів, наприклад нематеріальні активи, вартість яких також занижено. На нашу думку, більш повним є інше визначення поняття “приховані активи” цим автором: активи, вартість яких свідомо або за правилами обліку занижено (або які виникли в результаті завищення оцінки зобов'язань) та/або які не включено до балансу [10].

У фінансовому журналі “INSIDERpro” приховані активи розглядають як недооцінені активи в корпоративному балансовому звіті, які не враховано і не відображено в ціні акцій компанії [7].

Автори [5] розуміють приховані активи підприємства як чинники, які, відповідно до законодавства, не вносяться в бухгалтерський баланс, але дають компанії певні переваги й матеріальні вигоди в доступному для огляду майбутньому.

А. Щепотьєв визначає поняття “приховані активи” як майно, права, додаткові можливості та інші поліпшення, наявні в організації, які не відображено в балансі у вартісній оцінці (ті, що списані, частково списані або не підлягають бухгалтерському обліку відповідно до законодавства, не враховані під час розрахунку чистих активів або власних коштів організації), володіння якими дає або дасть в доступному для огляду майбутньому перевагу або економічні вигоди організації порівняно з іншими організаціями, у яких їх немає [9].

В останніх двох визначеннях основний акцент робиться на відсутності обліку в бухгалтерському балансі. При цьому А. Щепотьєв зазначає, що йдеться

про активи, якими підприємство володіє, тобто на які має право власності. Але таке визначення є суперечливим, бо якщо активи не списано, і вони є власністю підприємства, то їх повинно бути відбито в балансі. При такому визначенні поняття “приховані активи” поза його рамками залишається чимало активів, які не є власністю підприємства, але які контролюються ним і використовуються у процесі ведення фінансово-господарської діяльності, наприклад основні засоби, отримані в оренду.

Деякі експерти [3] приховані активи підприємства розуміють як продукт виробництва і продажу основних послуг та товарів. Цей вид активів якісно змінюється й кількісно зростає в міру розвитку компанії та збільшення тривалості часу, протягом якого компанія діє на ринку. Правильне застосування прихованих активів забезпечує компанії можливість створити комплекс суміжних пропозицій, для якого дуже характерна висока норма прибутку. Великі компанії часто вкладають багато часу і коштів у створення прихованих активів. Основна перевага прихованих активів: їх можна використовувати багаторазово, а також розширювати без додаткових витрат. Такі активи не можуть скопіювати конкуренти, такі активи ніхто не в змозі захопити. Автори [3] розрізняють декілька видів прихованих активів: інформація; мережі (в основі лежать партнерські відносини); взаємини з партнерами і клієнтами (добра поінформованість про потреби, охоплення аудиторії).

Чимало дослідників приховані активи ототожнюють з нематеріальними активами [8], але це не є виправданим, бо, згідно з найбільш розповсюдженою точкою зору, нематеріальні активи складаються з людського капіталу, внутрішньої і зовнішньої структури компанії. До людського капіталу відносять знання, здібності, нагромаджений досвід, освіту. Зовнішня структура (клієнтський капітал) орієнтована на стосунки з клієнтами і постачальниками, це імідж компанії, торговельні марки, визнання продукції. Внутрішня структура (процесний та інноваційний капітал) є орієнтованою на підтримку організації та включає патенти, авторські права, бази даних, адміністративні системи, наукові дослідження та розробки [4]. Тобто поза межами поняття “приховані активи” залишаються основні засоби, які підприємство використовує на основі договору оренди. Таким чином, можна дійти висновку, що поняття “приховані активи” є ширшим, ніж поняття “нематеріальні активи”.

Автори [6] пов'язують поняття “приховані активи” з активами, які не використовуються або недостатньо використовуються. За такого підходу акцент робиться на рівні ефективності використання активів. При цьому може йтися як про активи, що обліковуються в бухгалтерському балансі підприємства, так і ні. Ці автори визначають три основних види прихованих активів:

- недооцінені платформи бізнесу (частина наявного бізнесу, що досі відігравала другорядну роль);
- невикористані клієнтські активи (можуть з'являтися у зв'язку з привілейованим доступом і довірою ключових клієнтів);
- недостатньо використані можливості (конкурентні переваги, які повною мірою ще не було використано).

Аналіз вищезгаданих визначень поняття “приховані активи” свідчить про відсутність єдиного розуміння цього феномена. Одні дослідники пов'язують його з недооцінкою активів підприємства, інші – з відсутністю обліку в балансі підприємства, треті – з недостатнім використанням активів та ін.

Кожне з визначень збагачує розуміння суті цього поняття, але при цьому жодне з них не надає вичерпної характеристики поняття “приховані активи”. Тобто можна казати про актуальність завдання формулювання узагальненого визначення поняття “прихованні активи”, яке б охоплювало все різноманіття точок зору на це явище. Для вирішення цього завдання було використано методичний підхід, який запропонований В. Горячук і який передбачає таку послідовність дій:

- структурування визначень поняття “приховані активи” з метою виділення в кожному з них родового поняття та істотних ознак;
- формування узагальнених визначень родового поняття та істотних ознак;
- синтез узагальненого визначення поняття “приховані активи” [2].

Результати структурування визначень поняття “приховані активи” відбито в табл. 1. Як родові поняття було виділено: активи; основний капітал; чинники; майно, права, додаткові можливості та інші поліпшення. Найчастіше використовується поняття “активи”.

Стосовно використання поняття “основний капітал” як родового слід відзначити, що він є елементом активів. Тому в даному випадку як родові слід використовувати поняття “активи”.

Автори, які як родові поняття використовують термін “чинники”, зазвичай неявно мають на увазі певні матеріальні та нематеріальні фактори, що забезпечують отримання вигоди. Тобто йдеться про певні активи.

Що стосується використання визначення “майно, права, додаткові можливості та інші поліпшення” як родового поняття, то зрозуміло, що йдеться про певні складові активів підприємства.

Таким чином, у результаті аналізу родових понять, використовуваних різними дослідниками при визначенні поняття “приховані активи”, можна дійти висновку, що як узагальнене родові поняття слід використовувати поняття “активи”.

Наступним кроком з аналізу поняття “приховані активи” є визначення його істотних ознак. Це дозволить визначити поняття “приховані активи” як окремий вид поняття “активи”.

Істотними, згідно з табл. 1, є такі ознаки:

1. Зниження вартості активів.
2. Недооцінення в корпоративному балансовому звіті, неврахування й невідображення в ціні акцій компанії.
3. Різниця між вартістю на відповідному бухгалтерському рахунку і фактичною вартістю.
4. Невнесення до бухгалтерського балансу активів, що дають компанії певні переваги і матеріальні вигоди в доступному для огляду майбутньому.
5. Невідображення активів у балансі у вартісній оцінці (списані, частково списані або не підлягають бухгалтерському обліку).
6. Володіння активами, які дають або дадуть у доступному для огляду майбутньому перевагу або економічні вигоди організації порівняно з іншими організаціями, у яких їх немає.
7. Інформація, мережі, взаємини з партнерами і клієнтами.
8. Нематеріальні активи.
9. Невикористання або недостатнє використання активів.

Розгляньмо ці істотні ознаки. Перші три схожі та стосуються зниження вартості активів згідно з бухгалтерським обліком порівняно з їхньою фактичною вартістю. Четверта та п'ята істотні ознаки визначають, що йдеться

про активи, яких не відображено в балансі. Це або списані активи, або ті, що не підлягають бухгалтерському обліку. Шоста істотна ознака вказує, що це реальні (дійові), а не уявні активи, і вони здатні забезпечити перевагу або економічні вигоди організації порівняно з іншими організаціями, у яких їх немає. Сьома та восьма істотні ознаки визначають, що йдеться про нематеріальні активи або їхні складові. Дев'ята істотна ознака виділяє активи, які не використовуються або недостатньо використовуються.

Таблиця 1

Визначення поняття “приховані активи”, їх родові поняття та істотні ознаки

<i>Визначення</i>	<i>Родове поняття</i>	<i>Істотні ознаки</i>	<i>Джерело</i>
активи, чию вартість свідомо або за правилами обліку занижено (або які виникли в результаті завищення оцінки зобов'язань) та/або які не включено до балансу	активи	чию вартість свідомо або за правилами обліку занижено, які виникли в результаті завищення оцінки зобов'язань, які не включено до балансу	[10]
недооцінені активи в корпоративному балансовому звіті, які виявляються не врахованими і не відображеними в ціні акцій компанії	активи	недооцінені в корпоративному балансовому звіті, не враховані й не відображені в ціні акцій компанії	[7]
прихований основний капітал – різниця між заниженою вартістю основного капіталу на відповідному бухгалтерському рахунку і його фактичною вартістю	основний капітал	різниця між вартістю на відповідному бухгалтерському рахунку і фактичною вартістю	[10]
чинники, які, відповідно до законодавства, не вносяться в бухгалтерський баланс, але дають компанії певні переваги і матеріальні вигоди в доступному для огляду майбутньому	чинники	не внесені у бухгалтерський баланс, але дають компанії певні переваги і матеріальні вигоди в доступному для огляду майбутньому	[5]
майно, права, додаткові можливості та інші поліпшення, наявні в організації, які не відображено в балансі у вартісній оцінці (списані, частково списані або не підлягають бухгалтерському обліку), володіння якими дає або дасть у доступному для огляду майбутньому перевагу або економічні вигоди організації порівняно з іншими організаціями, у яких їх немає	майно, права, додаткові можливості та інші поліпшення	не відображені в балансі у вартісній оцінці (списані, частково списані або не підлягають бухгалтерському обліку); володіння якими дає або дасть в доступному для огляду майбутньому перевагу або економічні вигоди організації порівняно з іншими організаціями, у яких їх немає	[9]
інформація; мережі (в основі лежать партнерські відносини); взаємини з партнерами і клієнтами (добра поінформованість про потреби, охоплення аудиторії)	активи	Інформація, мережі, взаємини з партнерами і клієнтами	[3]
нематеріальні активи	активи	нематеріальні	[8]
активи, що не використовуються або недостатньо використовуються	активи	не використовуються або недостатньо використовуються	[6]

Виходячи з викладеного, як узагальнені істотні ознаки можна визначити:

- заниження вартості активів згідно з бухгалтерським обліком порівняно з їхньою реальною вартістю;
- невідображення у балансі;
- недостатнє використання;
- здатність забезпечити конкурентну перевагу або економічну вигоду.

Підсумовуючи аналіз визначень поняття “приховані активи”, здійснений у контексті виділення родового поняття та істотних ознак, можна запропонувати узагальнене визначення цього поняття. Це активи, вартість яких у балансі підприємства занижено порівняно з їхньою реальною вартістю, або які не відображено в балансі, та/або які недостатньо використовуються, які є реальними активами і які здатні забезпечити конкурентну перевагу або економічну вигоду.

Таке визначення поняття “приховані активи” дозволяє поєднати різні точки зору на це поняття і в більш широкому контексті глянути на капітал підприємства:

- по-перше, це орендований основний капітал, якого не відображено в балансі, але який контролюється підприємством і за інших рівних умов забезпечує таку ж віддачу, як і основний капітал, що відображено в балансі;
- по-друге, це людський капітал найманих працівників, який також може розглядатися як орендований капітал, яким користується підприємство. Заробітна плата може розглядатися як оренда плати;
- по-третє, це клієнтський капітал (стосунки з клієнтами і постачальниками, імідж компанії, торговельні марки, визнання продукції);
- по-четверте, це процесний та інноваційний капітал (патенти, авторські права, бази даних, адміністративні системи, наукові дослідження та розробки), які або зовсім не відображено в балансі, або відбито лише частково та за заниженою вартістю.

Приховані активи є відсутньою ланкою при визначенні рівня капіталізації підприємства. За інших рівних умов різницю у рівні економічного розвитку підприємств можна пояснити відмінностями в обсязі і структурі їхніх прихованих активів. Ці активи можуть бути ключем до формування стратегії розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Буркинський Б. В., Горячук В. Ф. Капіталізація економіки регіонів України: монографія / Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України. Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2014. 293 с.
2. Горячук В. Ф. Аналіз поняття капіталу та його співвідношення з поняттям багатства // Економічні інновації: зб. наук. пр. Одеса, 2010. Вип. 40. С. 76–85.
3. Журнал о бизнесе в России и за рубежом. URL: <http://btimes.ru/dictionary/skrytye-aktivy>.
4. Козырев А. Н. Оценка интеллектуальной собственности и нематериальных активов. Рабочий документ для обсуждения на заседании рабочей группы по капитализации интеллектуальных активов Европейской комиссии ООН (19–20 нояб/ 2002 г.). URL: <http://www.labrate.ru/kozyrev/>.
5. Сайт “Моя освіта”. URL: <http://moyaosvita.com.ua/finansu/shho-take-aktiv-viznachennya/>.
6. Скрытые активы в бизнесе // Маркетинг, реклама, банковские продукты: бизнес-справочник. URL: <http://www.markint.ru/skrytye-aktivy-v-biznese-2/>.
7. Финансовый журнал “INSIDERpro”. URL: <https://ru.insider.pro/terms/Skrytye-aktivy/>.
8. Чухрай Н. І. Стратегічне управління підприємством через використання “прихованих активів” // Восточноевроп. журн. передовых технологий. 2012. № 1/13. С. 8–10.
9. Щепотьев А. В. Совершенствование финансовой отчетности посредством выявления, оценки и отражения “скрытых” и “мнимых” активов и обязательств. URL: http://www.kodeks.ru/sovershenstvovanie_finansovoi_otchetnosti.html.

10. Экономико-математический словарь: слов. современной экон. науки. М.: Дело, 2003.
URL: http://economic_mathematics.academic.ru/4136/%D0%A1%D0%BA%D1%80%D1%8B%D1%82%D1%8B%D0%B5_%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%8B.

11. Fisher I. The Nature of Capital and Income. N.-Y., 1927. P. 52.

Надійшла до редколегії 20.11.2017 р.

УДК 336.719

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Ковальчук В. Г.,

д. держ. упр., доцент,

завідувач кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін;

Пехова Д. В.,

слухач магістратури;

Шатрава Н. В.,

слухач магістратури,

*Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ “Університет банківської справи”,
м. Харків*

Розглянуто проблеми управління інноваційним розвитком банківської системи, проаналізовано чинники впливу трансформаційних процесів на банківські інновації. Визначено основні складові інноваційної діяльності, світові тенденції інноваційних стратегій банків. Наведено структуру управління інноваційним розвитком. Розроблено загальну структуру плану інноваційних заходів у банківській сфері.

Ключові слова: банківські інновації, стратегічне управління, інноваційний потенціал банку, трансформаційні процеси.

Kovalchuk V. G.,

Doctor in Public Administration, Associate Professor,

Head of the Management and Social-Humanitarian disciplines Department;

Piekhova D. V.,

Students of the Magistracy;

Shatrava N. V.,

Students of the Magistracy,

*Kharkiv Educational and Scientific Institute of the State Higher Education
Institution “Banking University”, Kharkiv*

THE INFLUENCE OF TRANSFORMATION PROCESSES ON MANAGEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM

In the article the problems of management of innovative development of the banking system are considered, factors of influence of transformation processes on banking innovations are analyzed. The main components of innovation activity, world tendencies of banks' innovative strategies are determined. The structure of management of innovative development is presented. The general structure of the plan of innovative measures in the banking sphere is developed.

Key words: banking innovations, strategic management, bank's innovative potential, transformational processes.

Реалії трансформаційних процесів у фінансовому секторі країни, що характеризуються невизначеністю та високим ризиком ведення бізнесу, посиленням конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, вимагають розроблення заходів підвищення інноваційного розвитку.

© Ковальчук В. Г., Пехова Д. В., Шатрава Н. В., 2017